

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 71

Fylke: N. Trondely

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Verdal

Emne: Lyne på giftermål

Bygdelag:

Oppskr. av: Johs. Dahl

Gard:

(adresse): Verdal

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

- 1 Det var nok så vanlig at dei valde gifte si i heimbygda. Det vart ikkje godt antykt, at dei valde nær utanfor bygda.
- 2 Det vart eit på å ontale ^{om} mindre bra.
- 3 Det var nok så ein sjalusal ting at dei måtte høyre til same sociale lag. Ei bondegjente måtte eitje gifte seg med ein heismannsgut.
- 4 Det var nok som galde begge kjøn.
- 5 Foreldre avgjorde det store teilet, men dei lar seg nok så hardt berett i det.
- 6 Det vart nok tildels lagt plenen av foreldre, men det var ikkje alltid dei unge fylgde dette valet.
- 7 Dei, ikkje anna enn at dei far more skulde erfar ungane med at dei skulle vera sjereskefolk.
- 8 Omgipten hemningelag og hemndabytte er utgjent her, syterbytte og syterbytte mest brukt her enn. Derin lag at fo. is sagt det klart tek me uto dømer: 14447
Knut er gift med Maria, bror til Maria er gift med syter til Knut.

9 det trøng ikkje nær nøyen antale, det kunde reint tilfeldig det vart til eit systemdykte mellom alle sosiale lag.

Antalen av gifte mellom yngre var vel helst eit uttrykk for eit ynske av foreldra.

10 I roman narre etter var det vanleg at dei gifte seg med noen av atta - ikkje nærare enn systinborn. Det var både for å halde atta samon, og at midlen vart halde i atta. Men no er det heilt slutt med det.

11 Nei det var det same dua side det var frå

12 Når det gætt giftermål kunne det hende at det vart skarp konflikt mellom born og foreldre.

13 Nei det er ingen tradisjon om at dei trudde det skulle gå dei gale.

14 Er ikkje noko domme på det, men det er da trulig at dei vølte hjelp hos noen dei hadde tillit til.

15 Gamle folk snakka om at det ved yngre hende var nær som på yngre måtar gætt gav uttrykk for misnøie med nabo som vedkom barnfolket.

16 Her er det ikkje kjent at det vart sett prøve på noen av dei som skulle gifte seg.

17 Tenestefolk, husmenn og arbeidrarar stod heilt frie når dei valde ektefelle.

18 Endjev stod vel noko om frie i val av den ho ville gifte seg med, men det var ikkje vanleg at barna hennar kunne sette seg innom, utan at dei seg hadde noe makt til å hindre det.

- 19 Det var no gutane som hadde retten til å velje, og det var meir ofte at dei valde ei som hadde lagt seg opp tett medel k pengar eller husgeråd.
- 20 Tjorj nåde omna varsel om at dei sjølv far meir skuld fann på noke som skulle vera merke på at dei skulle få den dei gjest på seg.
- 21 Ther er ingen tradisjon om at dei brukte noe slike tryllermidler som damne for ein annan til å elve seg.
- 22 Tell bort
- 23 Var det ein gut og ein jente som fylgde at om dagen når maen seg dei vart det straks eit merke på at dei skulle ha kvarandre, og alt var det meir og dei som ikkje likte kvarandre. For seg i vare for å gå omman i folks påsyn.

II Nattefriing

- 24 Ey veit ikkje om eg kan seie at det er heilt slutt med nattefriing omno. Tjorj i den grad som det var for 60-70 år sidan. Her er det to som held av kvarandre og kanskje tenkje på å gifte seg, holder det helds at guten lurar seg bort til jenta si på nattens tid.
- 25 Dei som far på nattefriing vart kalla natteuperar eller nattegangar.
- 26 Skulle det vera noen skilnad på desse angrip må det ver, at nattefriing var med tanke på å trulsva seg med jenta, og natteupring må vera uttruk for dei hopar av ungdom som renne frå gard til gard for å gjera litt kommers på kvar steds-tale med jentene og dersom dei fekk høve til det kanskje gi dei ein klomm

- 27 Noke tal på dei som laup for gard til gard ein og utje
 og sett det kunne vera 5-6 som for som 4
 ei Osjardar ei mellomne gardane.
- 28 Mange var med på denne mura så snart
 dei var konfirmerte, men det var for dei
 muste meir vakne gutar som var vrede.
- 29 det til vanly gutar frå grunda, men
 det kunne også vera noen frå andre
 grunder. I jula kunne dei gjera utfarar
 til andre grunder.
- 30 Sam regel var dei same som høyrde til
 same sosiale lag, og dei reitja da
 også gjinter som høyrde diira sosiale lag
 til.
- 31 Det var berre helgskulder dei nytta,
 natt til sunday og natt til måndag og
 7 heile julehelga så nær som de to
 første dagane, og i jula kunne dei
 koma langveis frå.
- 32 Det kunne ofte bli klammeri mellom
 bygdegutane og dei fronde. dei ville
 ha beiddas gjinter for seg sjelv som sin
 egedam. Det var også nokk så vanly
 at alle var lett pågjont av juleogjinter.
- 33 dei som høyrde ~~til~~ til helstrasson
 til same sosiale lag gjent helst same.
- 34 Var sjkje gjont her at niese skuldar var
 avsett til Tenestfæka.
- 35 det var berre helgedagskuldene, aldri i
 ukas - sjø 31.
- 36 det var sjkje lagt med natto færbod
 men det vart sett på som uhøvely
 å fore på natteløping forste skuldane
 i høytidshelgene og når det lag ligg på
 garden.
- 37 det var til dels ymse garden som var
 utsett til i ~~ei~~ reitje, truliy for at
 det var gjinter som hadde et godt ord på seg

38 det var vel helst dei som hadde
som om ei koma inn som vunde barl
målet på ei utald. måte med dei som
var innomf tie tegn på kum det var

39 No noko vers er ikkje gjent som vart
sygt fram med slinkt høve.

40 dei ville fare fram så stillt at ikkje
sjølufseka skulle høre dei.

41 dei fluste brydde seg lite om det var
dei var stille og ikkje uroa dei. Var det
naen med som dei ikkje lika og hadde
i mat, kunne det hende at husebunden
kam på laftet og gjærde reint bær.

42 Var det naen dei var glad i eller lika
gost, slapp dei viljagt inn dei, og
lika gost at dei kam, det vart litt mors

43 det var litt av ein teodisjan at gjentene
kunne skjenke dei dei litte vin eller

44 brundenin, og gutane hadde noko selders
døy eller slukt og gi gjentene

45 Var det ein gut dei lika meir enn dei
andre, kunne han få ei gåve (fuldrad)
nar det var i jula. det kunne vera
eit par hoseband eller eit par
vatter ho sjelv hadde laga.

46 Tida for vitjinga vara etter som dei
bert trivdes med det begge partar.

NORSK ETNOLOGISK BRANSKING 14447

Den einsleige nallefriaren.

47 Vart det ein av flokken att, når dei
andre gjekk var det tygn på at det
48 var noko sers med hon og ei gjente.

Og det slo som regel til at det ende
med Truloving. Han gjekk helst
alene og kam helst når dei andre
hadde fare eller ein skuld nar
ingen andre var der. Han ville helst

vera einseman med gjenta si

49 Han ville helst ikkje at nokon skulle
veta om at det var noko meir intimt
mellom han og den gjenta han hadde kjær

50 Han gjekk til henne til dei vart trulova
og gifte.

51 Når dei var offentleg trulova, gav dei
gjærne strar andre namn små gømer etter
som dei hadde råd og høve til. Hadde
dei råd til å kjøpe ringar var det her
som dytte for det. Slikan kunne ho få
smykketeng, ei sylje, ei handveske o.s.l.
han kunne få teng, ho hadde strukka
eller sauma, ei skjorte, ein krage o.s.l.
Ringen var teyrt på bindande lornadr

52 Det hadde vel at namn av dei andre
mattefisarane kunne vera dei med han
som hadde festa seg ei gjente, dels var
det herre for å gjera gapstrekker, men
det kunne også vera dei som var sjalu
og ville ha ut gjenta själv, derfor prøvde
han å fare på tider, da han kunne få
fred for dei

53 Dei som fann på dei verste fantestykkene
med å kja' seg flis og laze bjälleranimel
of slikt var vel dei som var misunnere
lyse på namn av partane eller av rein
vandskap.

54 Både gutten og gjenta likte det vel dilt
delt. Finst noen som med alle hane
ker seg simpelt og karuleg at, og slikt
er det ikkje godt å gjera noko med.

55 Foreldra til gjenta gjarde seg själosogt
mykje vundt av det, utan å ville
eller kunne gjera noko med det. Hadde
dei teke til å røre med det hadde det
varte meir røre med det, derfor laze
dei helst.

56. Dei unge held på kvarandre trass i at
naen hadde sagt å skjelje dei at med
fanketruker. Og når dei vort gifte, så
vart det smått omsend gløynt.

57. Det var gjerne mange som slo seg saman
på setertun, men var det naen av dei
som var litt meir glad i sakvause, var
han litt lenger verende der enn dei andre,
konstje over natta. Sjølvsag ville dei
begge bli på dei andre så dei fekk vera
for seg sjelv. Helst ville priaron fare
alcine til sakv.

Andre måtar som færd
ungdamen saman

58. Nei, dei unge vonsig seg helst for å tale
med kvarandre på kyrkjebakken. (Kyrje nabo i byggi)

59. Ungdamen sugjorde sjelv tuen som skulle
ligge på flatsings og på lemnen

60. Nei ingen baur på nabo på kyrkjebakken
eller i kyrkjeungen.

61. Det var gutane som måtte koma å helse
på gjentene og tale med dei, men som
sagt, ville dei ikkje ha naen lang samtal
i alle folks påsyn.

62. Dei kunne vel på ein lev måte atter
at naen ansa det gi keltjorde kvar dei
leva best

63. Det v' hilt utgjint her at naen hadde med
seg gaver av nabo sløy til å gi kvarandre
med på ei kyrkjehelg

64. Dei som hadde laboy kyrkjeving kailde
gjerne på heimvegen, anten på ein gard eller
ute om sømaren, og da var det fritt for
dei unge å talast ved.

65. Det var aldri leid i narledin av kyrkja.

66. Var aldri dans ved eller nær kyrkja.
Sjuestebods omman med andre.

67. Ved dei store høgtidshelger var folk

NORSK ETNOLOGISK BRANSKING 14447

hadde god tid var slegt grammar samon
til gjestebod, og elles med grauferd, bryllaup,
barnedap o. s. l. var det gilde.

68 Ved slike høve var det hilt fri adgang
mellan yngre og eldre. Kvarne også hende
at dei unge skilde seg ut og ha litt livlegre
leik og moro.

69 Kven som skulle ligge på flatseng vart
avgjort av undamen som med alle slike høve
måtte ligge på flatseng.

70 Skabdelansen var i bruk utover til århundre-
skiftet. Og far more skuld for på stobben
dei som dei trodde det var noko mellom,
eller dei som dei tykte høvde samon.

71 Slikt vart gjort berre for more skuld.
Sjåfar kunne det også hende at dei sette
samon to som var oi hilt ulite.

72 Det var dei som frakta å gå fri men som
regel var det namn som nådde dei

73 oi dei måtte til pers. Det kunne hende
at dei måtte dekke av some glas.

Andre høve der eldre var med

74. Etter dugna skulle det vera litt leik
og moro, og da også dans.

75 Autsjanar var der mest etterbrukede
målesteds for både eldre og yngre. Her fann
dei høve til å prate samon sjå for kvandne
og stepte nye kjennetegner. Undamane kladda
seg fint, og hadde dei eit nytt plagg, fekk
dei sjne det fram der. Og der fekk dei
høre nytt frå andre kantar av bygda og
utan bygda. Autsjaner heldde framom
andre ein sers interesse. Om kvelden
kunne det bli høve til leik og dans.

76 Det var marknad på Livenge i desember
og mars.

NOISK ETNOLOGISK GRANSKING 14447

77 For 60-70 år sidan var det vanleg at gutane
kjøpte fingeringer av sølv og gav gjentene. Dei var
laga som sifferinger, men var av sølv. Og når

gjentene kom på marknan hadde dei 9
ein masse slide ringar på fingrane.
Var det nokon som hadde meir intemt
djonedap til kvororden, kunne dei få
ein meir verdfull gave, t.d. eit smykke
eller ei brytning av gull. Eit sikkelårbla
eller eit par handsker o.s.b. Gutane kunne
få eit barberstell, ein kroge, eit belte
ei lammetak o.s.b. Det kunne også vera dans
på ein sal, der alle kunne få vera med
for behaling.

78 Det var serlye jula at både eldre og
yngre var saman på samankatsgjilde.
Der var saman om kassen og alt, der
var det dans og annan moro

79 Det vart gjerne datta samankatsball.
D Samkamen der det var berre ungdom
u) om sommaren

80 Ikkje samkamen berre for gjentene

81 Tell bart

82 83 " "

84 Det var ingen serlege dagar for noko
slag gjestebud.

85 På alle slag samkamen var det som
regel sang leik og dans.

86 Det var ikkje noko gjestebud berre
for gutar - aldri noko slag gjestebud
på seta

87 sjø 86.

88 Det var berre jansendvelden $23/6$ at
både ungdom og eldre kom saman og
Tunde bål og leika og dansa.

89 Ettersom kunne bli seg saman på bartne
am-kanten - dyttelvar eller molter.

90 Eit ikkje på noko på sjøen, det er
far langt frå sjøen for folkel her i dalen
ei en maseegg er gasegg fann dei lengre
oppover dalen

91. Ball var ikkje kome i bruk, men dei kaste skatthyll. Tildels kasta dei om egg og den som tapte måtte betale eit egg til koren som var med. Egga vart kastet og vi vart det lette festmåltid på dei

92 det var som regel eldre folk omg utom at dei hadde til oppgave å passe på dei unge. dei hadde ikkje slik munter til ungdommen

93 det var mykje brukleg at både ungdom og eldre gjekk til kvarandre om helgedagskveldane

94 det diarre alt for ofte at dei går på jomvegetasjonen utom å ha sola omme å gjera det erom å glo på dei som kjem og dei som reier. dame konedje for å treffe ei gjente eller ein gut som dei vil sei fylgje med. Alle fann da naen til fylgje.

Om om vinteren

95 det var ikkje berre naen særskilde kveldar det var kveldsatta. det høyrde til vinterkveldane å arbeide med ymme slag handarbeide langt utover kveldar Men guttene kom aldri ein kveldsatt kveld det vart gjort nær av dei som gjekk ått gjente ein kveldsatt kveld.

96 det var som nemnd inga samstana i samband med kveldsatta som vore vi lange kveldane var mykje.

97 det var inga sers høytid eller samstana i samband med kveldsatta, som berre var ei arbeidstid i den mykje vinterkveldane

98,99 Sjå 97

100 det var ikkje uvanleg at en del ungdom slo seg saman om å skipe til ein danskveld på ein gard der det var bra rom og der gardsfolket var glad i slik mors. 14447

- 101 Ungdommene var med og forbødde og
of rydde opp etterpå. Ettersom slut
med slike danselag. Det er no helst
på samlingshus der litar og danser
- 102 Det vanligaste var at man spela
trekkspel. Ved små samkomer var det
vanleg at man song og trala til
danseri.
- 103 Det var for det meste slik at gutane
betalt utgiftene
- 104 Det var ikke noko meir dans etter at
trekkspillet var gjort. Men det tok
av etter at det var meir vanleg å
danse på samlingshus
- 105 Det var lite vintereport der kvinner
var med. Gutane kunne ha teuling
på ski. Idjesiser var lite brukt.
Jenter kunne vera med å eke på
kjelde men brukte sjeldan ski. Det var
berre dei som budde avsides og var
nøydde til å bruke ski for å koma fram.
Ekkennene hadde tildels kappdring.
- 106 Alle som hadde tid og houe til det
var med utan omsyn til alder anna
annos. Dei som var i fast teneste
måtte ha løyve hos husebunden.
- 107 Ingen skilnad på gutar og jenter
- 108 Samveldefull foreldre og husebunde søkte
å halde ungdommen borte frå det som
dei trude dei tok skade på.
- 109 Det var dei som naktar dei av religiøse
grunnar, da dei meinte at alle liik
var synd, særleg dans. Men stjerne
slik igjen halde dei frå fordi dei tykte
det var for simpell selskap for dei.
Og naar for at dei tykte det gjekk
for mange pengar.

14447

Som regel tav dei unge omsyn til det som
 om færdre og hvar omfalk ville, endog
 om die i sig sjölv togte det var uretfærdig
 Barn og ungdom som hadde fått ei god
 oppsøking oppsøking hadde i sig at dei skulle
 lyde die som hadde i lyde avu die.

IV Juletråd

Juletråd var noko die gav ein ren
 eller kjærestu i jula. Det var guttene
 som fekk juletrå hos gjentene eller so
 gode venner. Det var ~~at~~ heldt noko som
 die sjölv hadde stilt til.

Noko huilt arna var det som er nemnd
 i spjelista. Det var på nyåret at
 det fatt til med hæde og ærvernem
 o.s.b. den fyrste som kom inn etter at
 die hadde spenne var ^{spinnemann} og
 litesom etter set arna arbeids. Var
 det en spinnemann som die sette
 pris på fram han traktering. Det fylgde
 mest lutt med ein som var godt
 kladd iser som han hadde pils og var ein
 ut av velholden mann

Karane fekk lævetøyge, Keyrefu o.s.b
 Spinnemann, Karbemann, vdrumann o.s.b.
 var mann på Karer som vart kalla
 embetsmannen til ho som hadde fått han.
 Karane fekk som nemnd lævetøyge
 sjaltøyge eller fruk.

Det var ildge bruk at dere "embetsfælle"
 skulle ha gaver av noko slag men
 traktement.

NOBISK ETNOLOGISK GRANBOKING

Juletråd høyrde som nemnd til
 jula og iungje til nyåret. Det var
 kvindene som gav juletråd til kjæresten
 eller ein die lika god og ville ved dette
 syne han at ho sette pris på fram. 14447

Trunk 111

Del der gav kunne vera noko der sjölv
hadde laga helst av ull, t. d. eit par fine
Kunaleg strikka fingesvatter, eit skjerf,
pulsvarter med stude farger, eit
Toppkappe, vart eller grø med raudt brem
og raud topp, ein krage av svart silke
utsydd med figurer og blomar med
sterke fargar. Der om tid det meir
beint fram kunne det vera eit par hoser
eller vanlege vattar til dagleg bruk.

112

Till ut

113

et ei det var ikkje så at dessomme
skulle ha nær gäve.

114

Sja M. Slikken er no evlapt og noko før
den tid er det ikkje ritt i oppdrive.

115

Var det nær gjenta tykte godt om.
fekk han ein meir utsikt tyn t. d. ei
linsgjerte som var fint utsauma,
dette med tanke på som dei varte
kjærestefolk og gift, så vort det til
brudgamskjerte.

116

Till ut

117

At rakkmannen gav noko er det
ikkje nær brudsjan om

118

Som får soft fekk rakkmannen
draktering, dessom ho lika han.

119

et ei rakkmannen hadde ingen plikter
Lautkastja fekk ikkje nær gäve. eller
når de nemner trekkii så skal eg
melde at vor det ein gut som elste
ei gjente se gjev han hende ei trekkii
med amment blod som ligg galne veyn.
i forhold til skaptit. Ein slik göve
vor det same som fiddo til gjenta.
So skyna meininga og gav vera om ho

120

Tykte.

- 121 Nei, ho varl ikkje berde på naks treante 14
munt
- 122 Tøse som plikt men lèkto ho kan, så puss,
han teadring. - Talle desse høva var
det ingen som hadde plikt på seg.
- 123 ~~123~~
124 Tell ut.
det ^{var} vil drive litt gap i slive høve,
and å måte di saman som kjærestepar,
og var det så at begg ikkje hadde
naks emat det, kunne det treffe at
du kunne bli gifte og. Det var da
ein måte å ta til å tenke på naks
slikt.
- 125 buter om far på nathovsing, tag
afte gjentene om juletræ.
- 126 Her er ingen teadring om langfrø
dagtræd
- 127 Gutane gjøymde sjåson og juletræden. Var
han glad i gjøveren tak han vil vere
på han.
- 128 Det var sagt at gjentene hadde lov
å fri skutdagen og elles heile skutåret.
Var det noen som våga seg til det
hende det vil i all stillhet, så ingen
skulle få utta det.
- 129 Kjinner ikkje naks tilfelle at
det var gjort.

Da det i dess lista er så mange spørsmål
om natthausing og nattefriing, vil eg fortelje
ei historie frå ein heradsrett som eg var med
på.

På Frasta var det ein kar som hadde brate
seg inn i eit hus som var stengt for natte.
Han hadde hadde eit felt oppstyg og vart medt
og kom for heradsrett, der eg var omballe som
damnmann. — I ein middagspausé spurde
sorenstrieren meg om eg var kjint på Frasta
og viste om det var skikk med natthausing der.
Eg var lite kjint der og viste ikkje om dette.
Vi kom til å tale noko om Karlis skikken
søe kjint utover landet. Han fortalde da
ei historie frå den tid han som ung dammar
fulmektig hadde vore i ei bygd på kystlandet. Der
var det så vanleg med nattefriing at det var
ikkje gyldig uten at frieret gjekk for seg om
natte. Som døme på dette fortalde han. Det kom
ein ung ugift mann til bygda og kjæpte sin
gaur. Han vart glad i ei gjente der og freidde
til henne. Dei vart trulova, og mannen gjekk
til foreldra ått gjenta og fortalde at dei var
trulova og spurde om han skulle få ho til kona.
Som vart ikkje godt matteke. Var det så
han ville ha ho, måtte han etta vanleg skikk i
bygda ha gått på frieri på rett tid og i full om
dagen. Det vart vel så han måtte få gjenta lei
om han hadde bore seg gale åt. Det kom ein ny
prest til bygda, og da han først layre om skikken

med nattperi, kalla han bygdefolk til sit møte,
 der han heldt fram det usamelye og gi til
 kvinnu frå nattens tid. Ingen så noko. Omider
 riiste klekkaren og of sa, at det var ikkje vert
 at presten lå seg bort i dette det var ein
 gamal skikk og det hadde ikkje noko gale med
 det. Der stod presten, hva kunne han gjera?
 Men presten fortalde om ein annan skikk som
 eg tykke var uerac så han. - Var det så at det
 kom ein mann som dei sette star pris på
 og ^{nille}gjera litt hornar for, så skulle han ligge
 soman med si døtterne i huset dersom han
~~skulle~~ skulle vera over natta. det ^{smittet} ikkje stje
 namn tilnærming, det var skandale. Eg gjænde
 den merknad, og skrivaren at dette måtte vera
 ei ströme, det var da å sette dei på for
 hard ^{for öne} å friste dei over evne. Men presten
 forsikra at det var sant. Eg kunne ikke bare
 meg for å spørje skrivaren om han hadde kome
 opp i noe slikt tilfelle medon han var der. Nei
 heldigvis har jeg ikke det. Eg våga med vidare
 til å spørje hva han hadde ville gjort om han
 hadde vært for noe slikt. Bøngav meg god tid,
 smelte litt of sa, det kom no en på Karlis ho
 hadde set ut of do."

Johs. Dahl